

МЕКТЕПТЕ САБАКТАН ТЫШКАРКЫ ТАРБИЯ ИШТЕРИН УЮШТУРУУНУН БАГЫТТАРЫ

НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕУРОЧНОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ШКОЛЕ

DIRECTION OF ORGANIZATION OF NEUROLOGICAL WORK IN SCHOOL

Аннотация. Макалада изилдөөнүн жүрүшүндө аныкталган сабактан тышкаркы билим берүү ишин уюштуруунун негизги багыттары, сабактан тышкаркы иштин максаттары, ошондой эле сабактан тышкаркы иштин принциптери каралат. Класстан тышкаркы иштерде окуучулардагы маданий, илимий түшүнүктөрдүн системасы калыптануусуна көмөк берип, толуктанат. Сабактан алган билими тереңдейт, кругозору кенейет, коллективде жашоо журум-турумунун нормалары көндүмгө айланат. Балдардын класстан тышкаркы иш-чараларын уюштуруу мектептеги билим берүү процессинин ажырагыс бөлүгү болуп саналат, ал эми балдарды тарбиялоо билим берүүнүн миссиясы катары баалуулукка багытталган процесс катары каралат.

Аннотация. В статье рассматриваются основные направления организации внеурочной образовательной деятельности, цели внеурочной работы, а также принципы внеурочной работы, выявленные в ходе исследования. Во внеклассной работе она дополняется, способствуя формированию у учащихся системы культурных, научных представлений. Знания, полученные на уроках, углубляются, кругозор расширяется, нормы коллективного поведения становятся навыками. Организация внеклассных мероприятий детей является неотъемлемой частью образовательного процесса в школе, в то время как воспитание детей рассматривается как ценностно-ориентированный процесс как миссия образования.

Abstract. In the article, the main directions of the organization of extracurricular educational activities, the goals of extracurricular work, as well as the principles of extracurricular work, revealed during the study, are considered. In extracurricular work, it is supplemented, contributing to the formation of students' system of cultural and scientific representations. The knowledge gained in the lessons deepens, the horizon expands, and the norms of collective behavior become skills. The organization of children's extracurricular activities is an integral part of the educational process at school, while the education of children is considered as a value-oriented process as the mission of education.

Ачык сөздөр: сабактан тышкаркы иш-чаралар, сабактан тышкаркы иш-чаралардын максаттары жана негиздери, билим берүү иш-чаралары, билим берүү процессин уюштуруу, тарбия иштери.

Ключевые слова: внеклассная деятельность, цели и основы внеклассной деятельности, образовательная деятельность, организация образования, воспитательная работа.

Key words: extracurricular activity, goals and foundations of extracurricular activity, educational activity, educational organization, educational work.

Мектепте сабактан тышкаркы тарбиялык иштерди уюштуруу проблемасынын актуалдуулугу курч турат, анткени мектептин негизги максаты – балдар менен чоңдордун ортосунда натыйжалуу тарбиялык өз ара аракеттенүүнү уюштуруу аркылуу толук кандуу жана ар тараптуу өнүккөн инсанды калыптандыруу.

Жаңы билим берүү стандарттарына (2022) өтүү жана мамлекеттик билим берүү мекемелерин ишке киргизүү менен сабактан тышкаркы иш-аракеттерди өркүндөтүү билим берүү жаатында анын натыйжалуулугун жогорулатуу. Сабактан тышкаркы иш - чаралар негизинен окуу сабактарынан бош убакта уюштурулат жана кызыктуу жана билим берүүчү иш-чаралар менен толтурулган балдардын уюштурулган эс алуу муктаждыктарын канааттандырууга багытталган.

Учурда тарбия эң маанилүү компоненттердин бири билим берүү. Бул жарандардын келечек муунду даярдоо билим берүү көз каранды экендиги менен байланыштуу.

Тарбияны кеңири жана тар мааниде айырмалант. Тарбия кеңири мааниде коомдук көрүнүш катары, коомдун инсанга тийгизген таасири катары каралат. Тар мааниде билим берүү процессинде балдардын жана өспүрүмдөрдүн инсандык сапаттарын калыптандыруу жана өнүктүрүү боюнча педагогдордун жана окуучулардын атайын уюштурулган иш-аракети катары каралат.

Мектеп окуучусун тарбиялоо окуу (сабакта жана сабактан тышкары) жана сабактан тышкары (класстан тышкары жана мектептен тышкары) иштерде жүргүзүлөт, алар мектепте — тарбиялоонун атайын субъекттеринин (мектептин директорунун тарбия иштери боюнча орун басары, класс жетекчилери же тарбиячылар) жана мектептен тышкары - ийримдердин, секциялардын, клубдардын, балдардын-чондордун көп профилдүү бирикмелеринин жетекчилеринин ишинде ишке ашырылат [1].

Мамлекеттик билим берүү стандартында сабактан тышкары иш класс менен уюштурулган иш катары чечмеленет, сабактан тышкары убакта окуучулардын мазмундуу эс алуу муктаждыктарын канааттандыруу үчүн окуучулардын тобу (майрамдар, кечтер, сейилдөө), алардын өзүн-өзү башкаруу жана коомдук пайдалуу иш-чараларга катышуусу, балдардын коомдук бирикмелери жана уюмдары. Бул иш мугалимдерге окуучуларынын потенциалдуу мүмкүнчүлүктөрүн жана кызыкчылыктарын аныктоого жана балага аларды ишке ашырууга жардам берүүгө мүмкүндүк берет [3].

Сабактан тышкары иш-педагогикалык процесстин ажырагыс бөлүгү, бул окуучулардын бош убактысын жемиштүү уюштуруунун түрлөрүнүн бири болуп саналат. Сабактан тышкары иштин негизги максаттары:

1. Окуучулардын кийинчерээк ийгиликтүү социалдашуу үчүн зарыл болгон турмуштук тажрыйбаларды алуусу үчүн эффективдүү шарттарды уюштуруу.

2. Окуучулардын коомдо кабыл алынган баалуулуктар системасы жөнүндө түшүнүктөрүн калыптандыруу.

3. Окуучулардын интеллектуалдык жана социалдык кызыкчылыктарын активдештирүүнү камсыз кылууга жөндөмдүү натыйжалуу тарбия чөйрөсүн түзүү.

4. Ар бир окуучунун жарандык жоопкерчилигин калыптандыруу жана укуктук аң-сезим.

5. Окуучуларды жемиштүү жана социалдык жактан маанилүү практикалык иш-чараларга даярдоо.

Сабактан тышкары тарбиялык иштерди уюштуруу бир катар принциптерге таянуу менен жүзөгө ашырылат, алардын негизинде коюлган педагогикалык максаттарга жакшы жетүүгө жардам берет:

1. Бардык окуучуларды активдүү билим берүү иш-чараларына милдеттүү түрдө киргизүү принциби-ар бир окуучу сабактан тышкары иш-чараларга катышууга кызыкдар болуп, чын дилден каалоо жана жигердүүлүк көрсөтүүгө багытталган.

2. Көрүнүү жана жеткиликтүүлүк принциби-иштин тандалып алынган ыкмалары жана каражаттары окуучулардын түшүнүүсү жана кабылдоосу үчүн жеткиликтүү болушу керек. Көбүнчө ушул максатта ар кандай визуалдык көрүнүштөр колдонулат.

3. Теория менен практиканын байланыш принциби-теориялык практикалык мисалдарды келтирүү зарыл, бул учурда ишке ашырылып жаткан иш-аракеттердин тарбиялык натыйжалуулугу ишке ашырылат.

4. Алардын жаш курагына жараша студенттердин өзгөчөлүктөрүн жана жеке эске алуу принциби-окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн жана муктаждыктарын эске алуу менен билим берүү ишин уюштуруу.

5. Жамааттык жана жеке ишмердүүлүктү айкалыштыруу принциби - окуучулардын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жеке иштерди уюштуруу жана бардык окуучулардын жамааттык иши.

6. Ишмердүүлүктүн ырааттуулугу жана максатка багытталган принциби тарбиялоо процесси максаттуу жана ырааттуу болушу керек, алдын ала түзүлгөн программа (план) боюнча жүзөгө ашырылат.

Толук жана ар тараптуу инсан деп төмөнкү сапаттарга ээ инсанды түшүнөбүз: бекем жарандык позиция, укуктук аң-сезим, руханият, адеп-ахлак, демилгелүүлүк, өз алдынчалуулук ж.б. бул сапаттар тарбиялык иште ишмердүүлүктүн ар кандай багыттарынын каражаттары боюнча өнүгөт:

1. Таанып-билүү ишмердүүлүгү таанып-билүү кызыкчылыктарын өнүктүрүүгө, билимди топтоого, акыл-эс жөндөмдөрүн калыптандырууга ж.б. багытталган. ал экскурсия, олимпиада, сынак, лекторий, китеп жумалыгы, ден-соолук күндөрү жана башка сабактан тышкары иштерде уюштурулат.

2. Баалуулукка багыт берүүчү иш — аракет-бул дүйнөгө болгон көз карашты, ишенимди, көз карашты калыптандыруу, адамдардын адеп-ахлактык жана башка жашоо нормаларын өздөштүрүү процесси-баалуулуктар деп аталгандардын бардыгы. Класс жетекчисинин сабактан тышкары иш-чаралардын ар кандай формаларында окуучулардын мамилелерин, жашоого болгон көз караштарын: социалдык-адеп-ахлактык маселелер боюнча маектешүүлөрдү, класстык сааттарды, дискуссияларды, диспуттарды иштеп чыгуусун стимулдаштыруу үчүн көп сандаган каражаттары жана мүмкүнчүлүктөрү бар.

3. Коомдук иштер мектеп окуучуларынын мектепти башкаруу органдарына, мектепте жана мектептен тышкары ар кандай студенттик жана жаштар бирикмелерине, эмгектик, саясий жана башка акцияларга, кампанияларга катышууну камтыйт. Бул өзүн-өзү башкаруу иштери, ишембилик күндөрү, мектеп чогулуштары, чогулуштар, шайлоолор жана студенттердин башкаруу органдарынын иши, кечелер, майрамдар ж.б.у.с.

4. Эстетикалык иш-аракет балдардын көркөм табитин, маданиятын, жөндөмүн өнүктүрөт. Окуучулардын эстетикалык иш-аракеттеринин маанилүүлүгүн баалабай коюу кыйын, аны мектептен тышкары атайын кошумча билим берүү мекемелеринде натыйжалуу уюштурса болот. Бул иш-чараларды төмөнкү формаларда жүргүзүүгө болот: сахналаштыруу, конкурстар, мектеп театрлары, концерттер, фестивалдар, музейлерге экскурсиялар, театрларга баруу жана башкалар.

5. Эс алуу ишмердүүлүгү мазмундуу, өнүктүрүүчү дегенди билдирет эс алуу, эркин баарлашуу, анда демилге студенттерге таандык болушу керек, бирок мугалим четте калбашы керек, тарбиячы жана тарбиячы катары өзүнүн функцияларын эстен чыгарбашы керек. Бул иш-чара спорттук жана эс алуу иш-чараларын да камтышы мүмкүн. Эркин баарлашуу, окуучулардын эс алуусу ар кандай формада өтүшү мүмкүн: оюндар, майрамдар, эс алуу кечелери, жамааттык туулган күндөр, мелдештер, чогуу сейилдөө, сейилдөө ж.б. [3].

Демек, сабактан тышкаркы тарбиялык иштердин ар бир түрү иш-аракеттердин ар кандай түрлөрү боюнча баланын жамааттык өз ара тажрыйбасын байытуу. Бул жалпысынан эбегейсиз зор тарбиялык эффект берет. Сабактан тышкаркы тарбия иштери маданий, кесиптик жана социалдык өзүн-өзү аныктоо үчүн натыйжалуу шарттарды түзүүгө, ошондой эле ар бир окуучунун инсанын ата мекендик жана дүйнөлүк маданияттын системасына андан ары интеграциялоо мүмкүнчүлүгүн чыгармачылык менен ишке ашырууга багытталган.

Адабияттар:

1. Особенности организации воспитательной работы в вузе / С. А. Зиновьева, Н. В. Быстрова, Н. А. Захарова, А. А. Пирогова // Школа будущего. – 2020. – № 3. – С. 90-99. – EDN FVAANA.

2. КРнин мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты: <https://kao.kg/wp-content/uploads/2022/08/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82-393-%D0%BE%D1%82-22-%D0%B8%D1%8E%D0%BB%D1%8F-2022-%D0%BA.pdf>

3. Абылова, Э. А. Жалпы билим берүү мекемелеринде орто мектеп жашындагы балдардын сергек жашоо образы жөнүндө түшүнүктөрдү калыптандыруу жолу катары класстан тышкаркы иш чаралар / Э. А. Абылова // Окутуунун инновациялык технологиялары. – 2023. – No. 19. – P. 143-147. – EDN AZLEUM.

4. Мадраимов, С. М. Математика боюнча класстан тышкаркы иштердин ролу, мааниси, түрлөрү жана формалары / С. М. Мадраимов, Б. Айдарбек Кызы, А. Кадырали Кызы // Вестник Ошского государственного педагогического университета имени А. Мырсабекова. – 2022. – No. 2(20). – P. 9-14. – DOI 10.56122/.v1i2.1. – EDN ARJVDK.

5. Өмүрзакова, Г. Башталгыч класстын окуучуларында улуттар аралык маданиятка тарбиялоонун педагогикалык шарттары / Г. Өмүрзакова // Кыргызстандын Жарчысы. – 2022. – No. 2-1. – P. 78-83. – DOI 10.33514/БК-1694-7711-2022-2(1)-78-83. – EDN DTSIRO.